

สู่ทางการพัฒนาการส่งออกเมล็ดพันธุ์พืชของไทย

Development Strategies for The Export of Seeds from Thailand

ศรัณย์ วรธนัจฉริยา
Sarun Wattanutchariya

ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
Department of Agricultural Economics, Kasetsart University

บทคัดย่อ

การใช้เมล็ดพันธุ์พืชที่มีคุณภาพเป็นเทคโนโลยีในการเพิ่มผลผลิตที่เสียค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด ดังนั้นทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชนต่างก็ให้ความสนใจในการผลิตเมล็ดพันธุ์ที่มีคุณภาพเพื่อใช้ภายในประเทศ ในปัจจุบันเทคโนโลยีในการผลิตเมล็ดพันธุ์ก้าวหน้าไปถึงขั้นมีการส่งออกไปจำหน่ายในต่างประเทศ อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยยังมีความจำเป็นในการนำเข้าเมล็ดพันธุ์พืชหลายชนิดที่ไม่สามารถผลิตได้ภายในประเทศ ทั้งนี้เนื่องจากข้อจำกัดทางภูมิอากาศ สำหรับเมล็ดพันธุ์พืชหลายชนิดที่ประเทศไทยมีความได้เปรียบในด้านความเหมาะสมของภูมิอากาศ ระยะเวลาในการผลิตและค่าจ้างแรงงานซึ่งค่อนข้างต่ำแล้ว รัฐบาลควรให้ความสนับสนุนแก่ภาคเอกชน โดยให้ความช่วยเหลือด้านวิชาการและเชื้ออำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในการผลิตเพื่อใช้ภายในประเทศและส่งออกเพื่อนำเงินตราเข้าประเทศ

Abstract

The use of good quality seeds in the most inexpensive technology in increasing crop yield. Therefore, both government and private sectors have actively involved in producing good quality seeds for domestic use. At present, seed production technology is much advanced enabling Thai producers to export some of the products. However, Thailand still has to import several types of seeds that cannot be domestically produced due to climatical constraint. For those seeds that can be produced more economically in Thailand due to advantage in climatical condition, proper time period and relatively low wage rate, it is recommended that the public sector should provide private sector with technical assistance and facilitate the production for domestic use and export.

บทนำ

ในบรรดาเทคโนโลยีการผลิตทางการเกษตร เช่น การใช้เครื่องจักรกล การใช้พันธุ์ที่ดี การใช้สารเคมี และการเขตกรรม การใช้เมล็ดพันธุ์ที่คิดว่าเป็นวิธีการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรที่เสียค่าใช้จ่ายน้อยเมื่อเทียบกับเทคโนโลยีการผลิตอื่นๆ ในสมัยก่อนเกษตรกรไทยมักจะเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้เองในฤดูกาลผลิตต่อไป ทั้งนี้เพราะเมล็ดพันธุ์ที่ดีค่อนข้างจะหายาก แต่ในระยะหลัง ๆ เกษตรกรเริ่มเห็นความสำคัญของเมล็ดพันธุ์มากขึ้น ประกอบกับการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ต่าง ๆ ในท้องตลาดมากขึ้น จึงทำให้มีการซื้อขายเมล็ดพันธุ์พืชมาใช้เพาะปลูกมากขึ้น จากการคาดคะเนของกองขยายพันธุ์พืช กรมส่งเสริมการเกษตร ปริมาณการซื้อขายเมล็ดพันธุ์อยู่ระหว่างร้อยละ 25-30 ของเมล็ดพันธุ์ที่ใช้สำหรับพืชไร่ และกว่าร้อยละ 50 สำหรับพืชผักมีการซื้อขายเมล็ดพันธุ์มากเพราะพืชผักส่วนใหญ่เก็บขายสดก่อนที่จะได้เมล็ด นอกจากนี้พืชผักหลายชนิดยังไม่เหมาะสมที่จะทำการผลิตเมล็ดพันธุ์ในประเทศไทย ดังนั้นการนำเข้าเมล็ดพันธุ์พืชจากต่างประเทศจึงเป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงไม่ได้

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีการนำเข้าเมล็ดพันธุ์พืชมาเป็นเวลาช้านาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมล็ดพันธุ์ผักซึ่งแต่เดิมนำเข้าจากประเทศจีนและไต้หวันเป็นส่วนใหญ่ ปัจจุบันการนำเข้าเมล็ดพันธุ์พืชได้นำเข้าจากหลายประเทศ โดยมีมูลค่านำเข้าจากประเทศญี่ปุ่นสูงที่สุดถึงเกือบ 38 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2530 รองลงมาได้แก่สหรัฐอเมริกาและออสเตรเลีย ซึ่งมีมูลค่านำเข้า 20 และ 18 ล้านบาทตามลำดับ เมล็ดพันธุ์พืชที่มีการนำเข้ามากได้แก่ เมล็ดพันธุ์ผักตระกูลกะหล่ำปลี ซึ่งมีมูลค่านำเข้าถึง 20 ล้านบาท รองลงมาได้แก่ เมล็ดพันธุ์ข้าวฟ่างลูกผสมมูลค่าประมาณ 18 ล้านบาท เมล็ดพันธุ์ผักกาดขาวปลีมูลค่าเกือบ 10 ล้านบาท ซึ่งเมล็ดที่นำเข้าไม่สามารถที่จะผลิตในประเทศไทยให้ได้คุณภาพที่ดีได้ เมื่อรวมเมล็ดพันธุ์พืชควบคุมที่นำเข้าทั้งสิ้น 21 ชนิด แล้วปรากฏว่าปริมาณที่นำเข้ารวม 1.5 ล้านตัน มูลค่านำเข้าทั้งสิ้น 98.6 ล้านบาท ดังตารางที่ 1

ในด้านการส่งออกเมล็ดพันธุ์พืชนั้น ในสมัยก่อนประเทศไทยมีการส่งเมล็ดพันธุ์ไปยังประเทศใกล้เคียง เช่น มาเลเซีย และสิงคโปร์ ปัจจุบันมีการส่งเมล็ดพันธุ์ไปยังประเทศต่าง ๆ เกือบ 20 ประเทศ มีพืชควบคุมส่งออกทั้งหมด 18 ชนิด โดยมีเมล็ดพันธุ์พืชที่สำคัญ ได้แก่ มะเขือเทศพันธุ์ลูกผสม ซึ่งมีปริมาณส่งออกปีละ 7 ตัน มูลค่าเกือบ 20 ล้านบาท เมล็ดพันธุ์พืชที่มีการส่งออกในปริมาณที่มากที่สุด ได้แก่ ข้าวโพด ซึ่งมีปริมาณส่งออกถึง 700 ตัน มูลค่าหลายสิบล้านบาทเช่นกัน นอกจากพันธุ์พืชควบคุมแล้ว การส่งออกเมล็ดพันธุ์พืชบางชนิดยังทวีความสำคัญด้านมูลค่าการส่งออก เช่น เมล็ดพันธุ์แคนดากลูกผสม ซึ่งมีราคาสูงถึง กก.ละ 1,500-2,000 บาท ดังนั้นเมื่อรวมเมล็ดพันธุ์พืชนอกเหนือจากที่ควบคุมแล้ว ประเทศไทยจะมีมูลค่านำเข้าใกล้เคียงกับมูลค่าส่งออก และถ้าหากได้รับการสนับสนุนที่ดีแล้ว ประเทศไทยสามารถขยายมูลค่าการส่งออกได้อีกมาก

ตารางที่ 1 ปริมาณและมูลค่านำเข้าและส่งออกเมล็ดพันธุ์พืชควบคุมในปี 2530

	นำเข้า		ส่งออก
	ปริมาณ (กก.)	มูลค่า (บาท)	ปริมาณ (กก.)
1. ผักกาดเขียวปลี (leaf mustard)	13,901	1,023,272	2,914
2. ผักกาดขาวปลี (Chinese cabbage)	10,083	9,863,839	234
3. ผักกาดหัว (Chinese radish)	69,433	6,879,308	1,013
4. ผักบั้งจีน (Chinese convolvulus)	77,940	2,675,793	208,800
5. คะน้า (Chinese Kale)	103,821	4,891,280	759
6. มะเขือเทศ (Tomato)	1,221	1,018,805	6,928
7. พริก (Pepper)	647	333,141	127
8. ถั่วลันเตา (Garden pea)	25,832	823,067	-
9. แดงกวา (Cucumber)	-	-	1,435
10. กะหล่ำดอก (Cauliflower)	1,805	6,419,575	587
11. ก่ำหล่ำปลี (Cabbage)	13,094	25,236,401	160
12. ผักกาดกวางตุ้ง (Edible rape)	77,572	2,737,322	1,248
13. บรอกโคลี (Broccoli)	371	974,163	-
14. ผักกาดหอม (Lettuce)	2,044	601,964	1,100
15. แดงโม (Water-melon)	29,843	6,717,274	63,828
16. หอมหัวใหญ่ (Onion)	5,018	6,821,020	-
17. ข้าวโพดหวาน (Sweet corn)	150	57,390	14,240
18. ข้าวโพด (Field corn)	1,500	1,545,571	708,618
19. ข้าวฟ่าง (Sorghum)	1,020,719	17,923,082	25
20. ถั่วเหลือง (Soy bean)	5	-	-
21. ถั่วเขียวเมล็ดดำ (Black gram)	1,000	19,966	-
22. ถั่วฝักยาว (Yard long bean)	30	4,500	3,392
รวม	1,464,030	98,567,010	1,015,409

ที่มา : ฝ่ายพันธุ์พืช กองควบคุมพืชและวัสดุการเกษตร

หมายเหตุ : ไม่มีการบันทึกมูลค่าการส่งออกของพืชแต่ละชนิด

วิวัฒนาการการผลิตเมล็ดพันธุ์พืชในประเทศ

จากประวัติการปรับปรุงพืชในประเทศไทย พบว่า ได้เริ่มมีการคัดพันธุ์ข้าวมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 โดยมีการประกวดพันธุ์ข้าวในปี พ.ศ.2450 และมีการตั้งสถานีทดลองข้าวแห่งแรกในปี พ.ศ.2459 เพื่อปรับปรุงให้ได้พันธุ์ข้าวที่ดีและเหมาะสมสำหรับการเพาะปลูกในท้องที่ต่าง ๆ ภาครัฐบาลได้มีบทบาทอย่างมากในการพัฒนาและปรับปรุงพันธุ์พืชในระยะเริ่มแรก ภายใต้การดำเนินงานของกระทรวงเกษตร โดยมีการเพาะปลูก (พ.ศ.2451-83) กรมการข้าว (พ.ศ.2485-2495) กรมการข้าว (พ.ศ.2496-2515) และปัจจุบันเป็นกรมวิชาการเกษตรทำหน้าที่ปรับปรุงพันธุ์พืชต่าง ๆ ให้ได้พันธุ์ที่มีผลผลิตสูงและสามารถทนทานจากการทำลายของโรคและแมลงต่าง ๆ ได้

เพื่อที่จะให้พันธุ์พืชที่ดีกระจายสู่มือเกษตรกรได้ทั่วถึง รัฐบาลได้จัดตั้งโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ขึ้นในปีพ.ศ. 2515 โดยกรมส่งเสริมการเกษตรรับผิดชอบในการผลิตเมล็ดพันธุ์ และมีการก่อสร้างศูนย์ขยายพันธุ์พืชแห่งแรกของประเทศไทยขึ้นที่จังหวัดพิษณุโลก โดยความช่วยเหลือของยูเนสโกทำการผลิตเมล็ดพันธุ์ถั่วเหลืองเป็นพืชแรก และในปี พ.ศ. 2520 ได้มีการจัดตั้งกองขยายพันธุ์พืช ซึ่งทำหน้าที่ผลิตและจำหน่ายเมล็ดพันธุ์พืชต่าง ๆ ในปัจจุบันกองขยายพันธุ์พืชมีศูนย์ขยายพันธุ์พืชในท้องที่จังหวัดต่าง ๆ อยู่ 20 ศูนย์ สามารถผลิตเมล็ดพันธุ์พืชต่าง ๆ ได้ประมาณปีละหมื่นสี่พันตัน นอกจากกรมส่งเสริมการเกษตรแล้วมหาวิทยาลัยของรัฐบาลหลายแห่งก็มีบทบาทในการปรับปรุงและพัฒนาการผลิตเมล็ดพันธุ์พืชต่าง ๆ อีกมากมาย ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าภาครัฐบาลมีบทบาทในการริเริ่มการพัฒนาอุตสาหกรรมการผลิตเมล็ดพันธุ์ในประเทศไทย

ธุรกิจเอกชนได้เข้ามามีบทบาทเกี่ยวกับธุรกิจเมล็ดพันธุ์ตั้งแต่ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยมีการนำเข้าเมล็ดพันธุ์ผักจากประเทศจีนเพื่อจำหน่ายรวมทั้งขยายพันธุ์ในประเทศไทย ในปัจจุบันมีบริษัทที่ทำการรวบรวมเมล็ดพันธุ์ผักในประเทศไทยอยู่ 50 กว่าราย นอกจากรวบรวมเมล็ดพันธุ์ภายในประเทศแล้ว ส่วนใหญ่จะนำเข้าเมล็ดพันธุ์ผักจากต่างประเทศด้วย ประเทศที่มีการส่งออกเมล็ดพันธุ์ผักให้ประเทศไทย ได้แก่ ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย ไต้หวัน นิวซีแลนด์ และจีน การที่มีการนำเข้าจากบางประเทศในปริมาณที่มาก เนื่องจากบริษัทเมล็ดพันธุ์ในประเทศไทยได้ส่งเมล็ดพันธุ์ขยายที่เห็นว่าเหมาะสมกับการใช้ภายในประเทศ ไปทำการขยายพันธุ์ในต่างประเทศซึ่งมีภูมิอากาศเหมาะสมกับการขยายพันธุ์ และนำกลับเข้ามาจำหน่ายในประเทศไทยสำหรับเมล็ดพันธุ์ผักที่ผลิตในประเทศไทยส่วนใหญ่จะเป็นเมล็ดพันธุ์ผสมเปิด ส่วนที่นำเข้าจากต่างประเทศจะเป็นเมล็ดพันธุ์ลูกผสมเสียส่วนมาก ในขณะเดียวกันพืชบางชนิดที่สามารถขยายพันธุ์ได้ดีในเขตร้อน เช่น มะละกอ แตงฝรั่ง และมะเขือเทศ ได้มีบริษัทต่างประเทศได้ส่งพันธุ์พ่อแม่มาทำการผลิตพันธุ์ลูกผสมในประเทศไทย และส่งกลับไปปรับปรุงคุณภาพในประเทศของตน

ธุรกิจเมล็ดพันธุ์ที่มีเอกชนเข้าดำเนินการผลิตมากที่สุด คือ เมล็ดพันธุ์พืชไร่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าวโพด กล่าวคือหลังจากที่มีการค้นพบและเผยแพร่พันธุ์ข้าวโพดสุวรรณ 1 ในปี พ.ศ.2518 ได้มีบริษัทต่าง ๆ ทั้งที่เป็นเครือข่ายของบริษัทข้ามชาติ และบริษัทของคนไทยเข้าร่วมดำเนินการผลิต และขยายพันธุ์ข้าวโพดให้เพียงพอับความต้องการของเกษตรกรไทย ในปัจจุบันนี้มีผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดจำหน่ายร่วม 100 ราย ส่วนใหญ่จะเน้นหนักพันธุ์สุวรรณ 1 สำหรับการผลิตข้าวโพดพันธุ์ลูกผสมมีประมาณ 10 บริษัท ทั้งนี้เพราะการผลิตข้าวโพดพันธุ์ลูกผสมต้องอาศัยเทคนิคการผลิตที่สูงกว่า และไม่อยู่ในวิสัยที่บริษัทเล็ก ๆ จะทำได้

การผลิตและการตลาดเมล็ดพันธุ์ในประเทศไทย

องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการผลิตและการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ในประเทศไทย แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ ภาครัฐบาลและภาคเอกชน ซึ่งโครงสร้างการผลิตและการดำเนินธุรกิจสามารถแยกพิจารณา ดังนี้

ก. ภาครัฐบาล

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ของภาครัฐบาลแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มสถาบันการศึกษา และกลุ่มกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สถาบันการศึกษา ได้แก่ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และ

มหาวิทยาลัยขอนแก่น ทำหน้าที่วิจัยและผลิตเมล็ดพันธุ์คัดและเมล็ดพันธุ์หลัก เพื่อให้กองขยายพันธุ์พืชและธุรกิจเอกชนนำไปขยายพันธุ์เพื่อจำหน่ายแก่เกษตรกรต่อไป สำหรับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์โดยศูนย์วิจัยข้าวโพดและข้าวฟ่างแห่งชาติ ได้ทำการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดและข้าวฟ่างออกจำหน่ายเกษตรกรโดยตรง ปีละสี่ร้อยตันเศษ นอกจากข้าวโพดและข้าวฟ่างแล้ว มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ยังทำการผลิตเมล็ดพันธุ์ถั่วเขียวและเมล็ดพันธุ์ผักจำหน่ายเช่นกัน แต่ในปริมาณไม่มากนัก

ส่วนราชการที่มีบทบาทสำคัญในการผลิตพันธุ์พืชของภาครัฐบาล คือ กรมส่งเสริมการเกษตร โดยกองขยายพันธุ์พืชจะรับเมล็ดพันธุ์หลักจากสถาบันวิจัยข้าวซึ่งมีศูนย์วิจัยข้าวอยู่ 8 แห่ง และสถานีทดลองข้าวอีก 18 แห่งกระจายอยู่ในแหล่งผลิตข้าวที่สำคัญทั่วประเทศ ในแต่ละปี สถาบันวิจัยข้าวจะผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของข้าวพันธุ์ต่าง ๆ ประมาณ 500 ตันเศษ เพื่อให้ศูนย์ขยายพันธุ์พืชนำไปขยายพันธุ์ นอกจากพันธุ์ข้าวซึ่งเป็นพืชหลักแล้ว ศูนย์ขยายพันธุ์พืชยังรับเมล็ดพันธุ์หลักของพืชไร่ ได้แก่ ข้าวโพด ถั่วลิสง ฝ้าย ถั่วเหลือง ถั่วเขียว ข้าวฟ่าง งา และละหุ่ง อีกประมาณปีละ 400 ตันเศษ จากสถาบันวิจัยพืชไร่ซึ่งมีศูนย์วิจัยพืชไร่อยู่ 7 แห่ง และสถานีทดลองพืชไร่อีก 12 แห่งทั่วประเทศ เพื่อนำไปขยายพันธุ์

การผลิตเมล็ดพันธุ์พืชของภาครัฐบาล มีวัตถุประสงค์ที่จะผลิตเพื่อสนองความต้องการของเกษตรกรภายในประเทศแต่เพียงอย่างเดียว ซึ่งปริมาณที่ผลิตได้ในแต่ละปียังห่างไกลกับความต้องการของเกษตรกร ตัวอย่างเช่น การผลิตข้าวพันธุ์ดีซึ่งกองขยายพันธุ์พืชได้ 8 พันตันเศษ ในปี พ.ศ.2530 ในขณะที่การปลูกข้าวทั้งประเทศจะต้องใช้พันธุ์ข้าวถึง 3 แสนกว่าตัน ปริมาณการผลิตพันธุ์พืชของกองขยายพันธุ์พืชได้แสดงไว้ในตารางที่ 2 สำหรับการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์พืชของภาครัฐบาลนั้น ศูนย์วิจัยข้าวโพดและข้าวฟ่างแห่งชาติจะจำหน่ายให้แก่เกษตรกรโดยตรง ส่วนเมล็ดพันธุ์ที่ผลิตโดยศูนย์ขยายพันธุ์พืชจะถูกนำไปใช้สนับสนุนโครงการต่าง ๆ ของกรมส่งเสริมการเกษตร เช่น โครงการแลกเปลี่ยนพันธุ์พืชดี โครงการเพิ่มประสิทธิภาพพืชไร่ในเขตเกษตรล้าหลัง และโครงการช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติ เท่านั้น ดังตารางที่ 3 วิธีการตลาดของเมล็ดพันธุ์ที่ผลิตโดยกองขยายพันธุ์พืชได้แสดงไว้ในแผนภาพที่ 1 ความสามารถในการขยายการผลิตเมล็ดพันธุ์ของภาครัฐบาลยังมีอีกมาก เนื่องจากศูนย์ขยายพันธุ์พืชแต่ละแห่งมีประสิทธิภาพการผลิตสูง แต่ยังคงกำลังเจ้าหน้าที่ที่ได้รับการอบรมทางการผลิตโดยตรง

ข. ภาคเอกชน

ธุรกิจเอกชนที่มีบทบาทในการผลิตเมล็ดพันธุ์พืชในประเทศไทยสามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มตามชนิดของพืช คือ กลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์พืชผัก และกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์พืชไร่ การผลิตเมล็ดพันธุ์พืชผักเริ่มต้นมาช้านานแล้ว โดยเป็นการผลิตเพื่อป้อนตลาดภายในประเทศ ซึ่งเมล็ดพันธุ์ส่วนใหญ่ยังต้องพึ่งพาการนำเข้าจากต่างประเทศ ปริมาณการผลิตเมล็ดพันธุ์พืชผักไม่มีการบันทึกสถิติที่แน่นอนและมีผู้ทำการผลิตเมล็ดพันธุ์พืชผักอยู่มากมาย การผลิตเมล็ดพันธุ์พืชผักในประเทศไทยยังสามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ 1) ผลิตเพื่อจำหน่ายภายในประเทศอย่างเดียว 2) ผลิตเพื่อจำหน่ายในประเทศและส่งออก และ 3) การผลิตเพื่อส่งออกอย่างเดียว การผลิตในประเภทที่ 1 และ 2 ส่วนใหญ่จะเป็นการผลิตพืชผักพันธุ์ผสมเปิดส่วนประเภทที่ 3 เป็นการรับพันธุ์พ่อแม่จากบริษัทต่างประเทศและทำการผลิตพันธุ์ลูกผสมดัดแปลงแล้วขำต้น

กลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์พืชไร่ เริ่มดำเนินการผลิตพันธุ์ข้าวโพดประมาณปี พ.ศ.2520 ในระยะแรกเริ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดต่างเน้นหนักในการผลิตข้าวโพดพันธุ์สุวรรณ 1 มีเพียงไม่กี่บริษัทซึ่งส่วนมากเป็นบริษัทในเครือขายของบริษัทข้ามชาติ หรือร่วมลงทุนกับบริษัทในต่างประเทศที่มีการทดลองและผลิตข้าวโพดพันธุ์ลูกผสมออกจำหน่าย ในปัจจุบันข้าวโพดพันธุ์ลูกผสมเริ่มเป็นที่ยอมรับของเกษตรกร เพราะให้ผลผลิตที่สูงกว่าและทนต่อความแห้งแล้งมากกว่าพันธุ์ผสมเปิดที่ใช้อยู่ แต่เนื่องจากบริษัทผู้ผลิตจะต้องมีการลงทุนสูง เพราะต้องมีผู้มีความเชี่ยวชาญด้านการผลิตโดยเฉพาะ นอกจากนี้ยังต้องมีการลงทุนผลิตพันธุ์ลูกผสมซึ่งจำกัดอยู่ในบริษัทใหญ่ ๆ ไม่ถึง 10 ราย นอกจากจะมีการลงทุนสูงแล้ว การผลิตเมล็ดพันธุ์ลูกผสมยังเสี่ยงต่อการขาดทุนถ้าไม่สามารถจำหน่ายหมดภายใน 1 ปีการเพาะปลูก ทั้งนี้เพราะเปอร์เซ็นต์การออกจะลด ซึ่งเมล็ดพันธุ์ที่เหลือขายจะถูกนำไปทำลาย หรือจำหน่ายในราคาต่ำเพื่อนำไป

ตารางที่ 2 ปริมาณเมล็ดพันธุ์พืชที่ผลิตโดยกองขยายพันธุ์พืช ตั้งแต่ปี 2526-30

หน่วย : ตัน

ชนิดพืช	2526	2527	2528	2529	2530
ข้าว	3,892.9	3,776.4	3,786.5	4,706.4	8,425.3
ข้าวโพด	2,510.7	2,706.2	2,818.5	2,493.1	2,097.3
ถั่วเหลือง	988.3	800.1	866.0	1,447.7	1,506.9
ถั่วลิสง	310.8	619.0	164.3	357.3	1,186.9
ถั่วเขียว	464.0	430.9	369.4	586.4	877.8
ฝ้าย	68.6	142.0	5.7	198.1	12.4
ข้าวฟ่าง	32.9	14.4	14.4	20.5	4.4
ปอ	-	-	-	1.7	5.4
ข้าวสาลี	-	-	-	-	15.9
งา	-	-	-	-	0.3
รวม	8,248.2	8,488.8	7,624.8	9,811.2	14,137.6

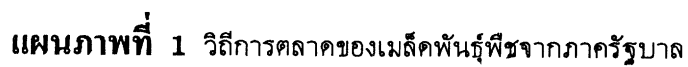
หมายเหตุ : ไม่รวมพืชผักซึ่งมีปริมาณไม่มากนัก

ที่มา : กองขยายพันธุ์พืช

ตารางที่ 3 การจำหน่ายเมล็ดพันธุ์พืชจากกองขยายพันธุ์พืช ในปี 2530

หน่วย : ตัน

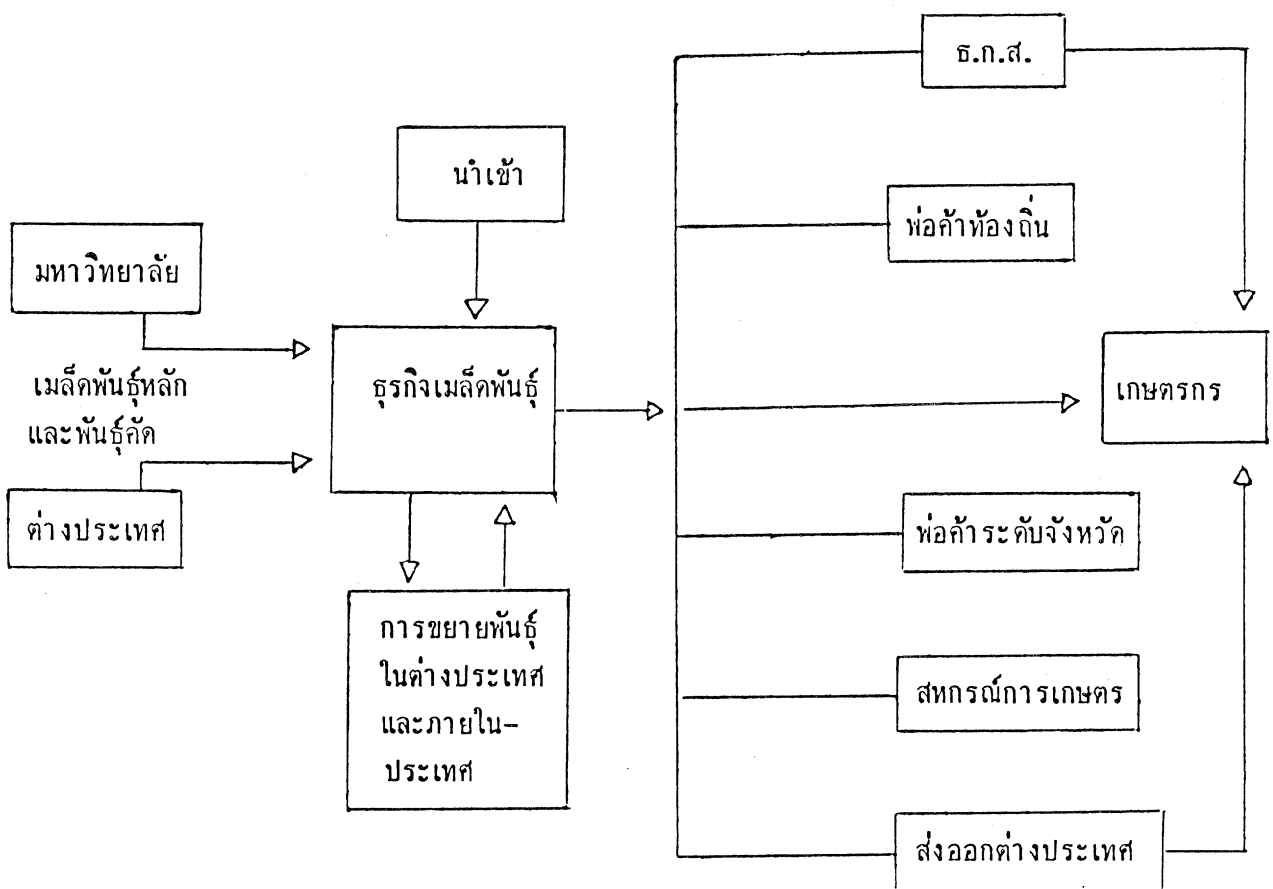
ชนิดพืช	เกษตรกร		ส่วนราชการอื่น		ตัวแทน		สนับสนุนโครงการ		รวม	
	ปริมาณ	%	ปริมาณ	%	ปริมาณ	%	ปริมาณ	%	ปริมาณ	%
ข้าว	135.4	1.4	636.6	6.4	173.1	1.7	9,020.0	90.5	9,965.1	100
ข้าวโพด	181.7	9.8	76.2	4.1	27.1	1.5	1,571.4	84.6	1,856.4	100
ถั่วเหลือง	68.0	2.8	93.0	3.8	0.0	0.0	2,295.3	93.4	2,456.3	100
ถั่วลิสง	62.9	5.7	37.1	3.4	0.0	0.0	1,004.3	90.9	1,104.3	100
ถั่วเขียว	39.1	4.5	115.2	13.2	0.0	0.0	721.4	82.3	875.7	100
ฝ้าย	20.6	56.6	15.5	42.6	0.3	1.8	0.0	0.0	36.4	100
ข้าวฟ่าง	0.4	8.9	4.1	91.1	0.0	0.0	0.0	0.0	4.5	100
ปอ	1.8	98.9	0.02	1.1	0.0	0.0	0.0	0.0	1.82	100
งา	0.5	100	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.5	100
พืชผัก	0.2	1.4	14.2	98.6	0.0	0.0	0.0	0.0	14.4	100
รวมทุกพืช	510.6	3.3	991.9	6.5	200.5	1.3	13,608.1	88.9	15,311.1	100

เลี้ยงปลา

การผลิตเมล็ดพันธุ์พืชไร่โดยเฉพาะข้าวโพด จากธุรกิจเอกชนขนาดเล็กมีอยู่นับ 100 ราย ในช่วงที่ราคาข้าวโพดอยู่ในเกณฑ์ดี จะมีผู้ผลิตพันธุ์จดทะเบียนเป็นผู้รวบรวมเมล็ดพันธุ์กันมาก ธุรกิจขนาดเล็กส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่ทำการค้าข้าวโพดอยู่แล้ว เมล็ดพันธุ์ที่ผลิตขึ้นมักจะจำหน่ายในท้องถิ่นที่ทำธุรกิจอยู่ และธุรกิจเล็ก ๆ เหล่านี้ก็พร้อมที่จะหยุดดำเนินการได้ตลอดเวลา เพราะการลงทุนไม่มากนัก ดังนั้น ในช่วงที่ราคาข้าวโพดตกต่ำ อุปสงค์ของเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดก็จะน้อยตามไปด้วย ธุรกิจขนาดเล็กจะหยุดดำเนินการชั่วคราวเพื่อรอภาวะตลาดที่ดีในโอกาสต่อไป

การกระจายผลผลิตของธุรกิจเอกชนแตกต่างจากของรัฐมาก ธุรกิจเอกชนอาศัยพ่อค้าในท้องถิ่นเป็นหลักในการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ นอกจากนี้มีการจำหน่ายโดยตรงให้กับกลุ่มเกษตรกรและสหกรณ์การเกษตร หรือผ่านธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร การจำหน่ายให้กับเกษตรกรโดยตรงมีน้อยมาก ยกเว้นธุรกิจขนาดเล็ก โครงสร้างการผลิตและการกระจายเมล็ดพันธุ์ของภาคเอกชนได้แสดงไว้ในแผนภาพที่ 2

แผนภาพที่ 2 วิธีการตลาดของธุรกิจเมล็ดพันธุ์เอกชน

การส่งออกเมล็ดพันธุ์พืชของไทย

การส่งออกเมล็ดพันธุ์พืชจากประเทศไทยดำเนินมาช้านานแล้ว เมล็ดพันธุ์ที่ส่งออกในสมัยแรกเริ่ม ได้แก่ เมล็ดพันธุ์ผัก ซึ่งไม่มีกรรมวิธีการผลิตที่ซับซ้อนมาก เช่น แตงกวา ผักบุ้ง ถั่วฝักยาว และแตงโม ประเทศคู่ค้าที่สำคัญ ได้แก่ มาเลเซีย ฮองกง และสิงคโปร์ ในระยะต่อมาการค้าเมล็ดพันธุ์กับต่างประเทศได้ขยายตัวมากขึ้น ปัจจุบันมีธุรกิจเอกชนที่จดทะเบียนเป็นผู้ส่งออกเมล็ดพันธุ์พืชควบคุมอยู่จำนวน 42 ราย ส่วนใหญ่จะเป็นการส่งออกเมล็ดพันธุ์ผัก โดยมีเพียง 10 ราย ที่ส่งออกพืชไร่ เช่น ข้าวโพด

การส่งออกเมล็ดพันธุ์พืชสามารถแยกออกเป็นประเภทต่าง 4 ประเภท คือ

1. การส่งออกเพื่อนำไปขยายพันธุ์ พืชผักหลายชนิดที่ไม่เหมาะสมในการขยายพันธุ์ในประเทศไทย จะถูกส่งไปทำการขยายพันธุ์ในต่างประเทศ เช่น ประเทศออสเตรเลีย ไต้หวัน ญี่ปุ่น และนิวซีแลนด์ เพื่อนำกลับเข้ามาจำหน่ายในประเทศ

2. การส่งออกพ่อแม่พันธุ์ ธุรกิจเอกชนที่ทำการส่งออกเมล็ดพันธุ์หลายรายมีเครือข่ายอยู่ในหลายประเทศ ดังนั้นจึงมีการส่งออกเมล็ดพันธุ์พ่อแม่เพื่อนำไปทดสอบและขยายพันธุ์ในประเทศอื่นโดยเฉพาะเมล็ดพันธุ์ข้าวโพด มีการส่งไปยังประเทศอินโดนีเซีย กัวเตมาลาและอิคัวตอร์

3. การส่งออกเมล็ดพันธุ์ลูกผสม การส่งออกประเภทนี้เป็นการทำสัญญาผลิตเมล็ดพันธุ์ให้กับบริษัทต่างประเทศ โดยทางบริษัทผู้รับซื้อจะส่งเมล็ดพันธุ์พ่อแม่มาทำการผสมในประเทศไทย พร้อมกันนี้จะส่งผู้เชี่ยวชาญมาให้คำแนะนำเป็นระยะ ๆ ธุรกิจประเภทนี้เริ่มเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ.2522 ส่วนใหญ่จะมุ่งไปทำการขยายพันธุ์ในเขตชลประทานของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เนื่องจากมีภูมิอากาศบางแห่งเหมาะแก่การผลิตเมล็ดพันธุ์ นอกจากนี้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังมีค่าแรงที่ค่อนข้างถูก บริษัทที่เข้ามาทำการผลิตพันธุ์พืชมะเขือเทศลูกผสมในประเทศไทย ได้แก่ บริษัท Petro Seed และ Asgrow ของสหรัฐอเมริกา บริษัท Nunhems จากประเทศเนเธอร์แลนด์ นอกจากเมล็ดพันธุ์มะเขือเทศแล้ว ยังมีบริษัท Known You จากไต้หวัน มาทำการผลิตเมล็ดพันธุ์ลูกผสม แตงโม มะละกอ และแคนตาลูป เพื่อส่งออกป้อนสหรัฐและไต้หวัน อีกด้วย

4. การส่งออกเมล็ดพันธุ์เพื่อการเพาะปลูก เป็นการส่งออกเพื่อการค้าที่แท้จริง เมล็ดพันธุ์ที่ส่งออกนี้จะถูกนำไปใช้เพื่อการเพาะปลูกในประเทศผู้นำเข้า เมล็ดพันธุ์ที่อยู่ในประเภทนี้ส่วนใหญ่จะเป็นเมล็ดพันธุ์ผสมเปิดของพืชผักต่าง ๆ ซึ่งผู้รวบรวมได้ผลิตเพื่อการจำหน่ายภายในประเทศอยู่แล้ว เช่น ผักบุ้ง ผักกาดเขียวปลี ถั่วฝักยาว แตงกวา และข้าวโพดหวาน นอกจากพืชผักแล้ว การส่งออกเมล็ดพันธุ์ข้าวโพด ทั้งพันธุ์ผสมเปิด และพันธุ์ลูกผสม กำลังขยายตัวอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะการส่งออกไปยังประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งมีความต้องการเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดเป็นจำนวนมาก ในปี พ.ศ.2530 ประเทศไทยส่งเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดไปยังประเทศอินโดนีเซีย 6 ร้อยตันเศษ หรือเกือบร้อยละ 90 ของปริมาณการส่งออกเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดทั้งหมด

ปัญหาในการผลิตเมล็ดพันธุ์พืชเพื่อการส่งออกและแนวทางแก้ไข

การส่งออกเมล็ดพันธุ์พืช ถึงแม้ว่าจะมีความสำคัญน้อยกว่าการส่งออกของผลิตภัณฑ์เกษตรกรรมอื่น ๆ แต่มีแนวโน้มที่จะพัฒนาไปได้ไม่ยากนัก ถ้าหากพิจารณาถึงปริมาณและมูลค่าแล้ว การส่งออกเมล็ดพันธุ์ย่อมประหยัคพื้นที่เพาะปลูกและให้มูลค่าสูงกว่าการส่งออกเมล็ดพืชหลายเท่าตัว ดังนั้นการส่งเมล็ดพันธุ์พืชจึงสมควรได้รับความสนใจและสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สำหรับปัญหาในการส่งออกพันธุ์เมล็ดพืชพอสรุปไว้ดังนี้

1. **ปัญหาด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์พืชเพื่อการส่งออก** ปัญหาในด้านการผลิตเริ่มจากการนำเข้าเมล็ดพันธุ์ สายพันธุ์พ่อแม่ที่จะนำมาใช้ในการทำเมล็ดพันธุ์ลูกผสมเพื่อการส่งออก โดยปกติเมล็ดพันธุ์ที่นำเข้าจะต้องผ่านการตรวจสอบของฝ่ายควบคุมพืช กองควบคุมพืชและวัสดุการเกษตรและผู้นำเข้าต้องทำเรื่องขอยกเว้นภาษีอากรเนื่องจากนำเข้ามาเพื่อใช้ในการพัฒนาการเกษตร ในทางปฏิบัติว่าจะครบขั้นตอนใช้เวลานาน ทำให้เมล็ดพันธุ์ลดคุณภาพลง เพราะต้องอยู่ในโกดังของกรมศุลกากร ที่ไม่มีเครื่องปรับอากาศ นอกจากนี้อาจจะล่าช้าทำให้เพาะปลูกไม่ทันการณ์

แนวทางแก้ไข ควรมีการผ่อนผันการตรวจสอบคุณภาพ สำหรับเมล็ดพันธุ์สายพ่อแม่ที่นำเข้ามาเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ลูกผสม เพื่อการส่งออก หรือเพื่อทำการวิจัย ทั้งนี้เพื่อลดความเสียหายที่จะเกิดขึ้น ทั้งนี้ทางบริษัทผู้นำเข้าจะต้องขออนุมัติล่วงหน้าต่อฝ่ายพันธุ์พืชว่าจะนำเข้ามาเพื่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ลูกผสม หรือเพื่อทดลอง โดยไม่มีวัตถุประสงค์ที่จะนำเข้ามาเพื่อการจำหน่าย

2. ปัญหาด้านการรับรองคุณภาพเมล็ดพันธุ์ ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ลูกผสมเพื่อการส่งออก ในบางครั้งทางบริษัทผู้ซื้อต่างประเทศ ต้องการให้มีการรับรองคุณภาพจากหน่วยงานของรัฐว่าเมล็ดพันธุ์มีการเพาะปลูกอย่างถูกต้อง และสายพันธุ์แท้ตั้งแต่เริ่มการผลิตจนถึงการเก็บเกี่ยว ซึ่งในเรื่องนี้ประเทศไทยยังขาดกำลังเจ้าหน้าที่ที่จะดำเนินการในเรื่องนี้ ถึงแม้ว่าเราจะมีมีการรับรองคุณภาพเมล็ดพันธุ์แล้วก็ตาม แต่ก็ยังอยู่ในระยะแรกเริ่ม

แนวทางแก้ไข ประเทศไทยต้องให้ความสนใจกับการรับรองพันธุ์พืชอย่างจริงจัง เพราะการผลิตเมล็ดพันธุ์ที่มีการรับรองคุณภาพจะเพิ่มโอกาสในการขยายตลาดต่างประเทศได้มากขึ้น ดังนั้นควรมีการหารือกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กองควบคุมพืชและวัสดุการเกษตรกรมวิชาการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร มหาวิทยาลัย ธุรกิจเอกชน เพื่อหามาตรการที่จะทำให้การรับรองคุณภาพเมล็ดพันธุ์มีประสิทธิภาพและได้รับความสนใจจากผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์โดยทั่วไป

3. ปัญหาด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์ให้ได้มาตรฐาน เมล็ดพันธุ์พืชเกือบทั้งหมดในประเทศไทย ผลิตโดยเกษตรกรผู้ร่วมโครงการ ซึ่งส่วนใหญ่ขาดความรู้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ให้ได้คุณภาพ โดยเฉพาะการผลิตเมล็ดพันธุ์ลูกผสมเพื่อการส่งออก การขาดความรู้ทางวิชาการทำให้ได้เมล็ดพันธุ์ซึ่งด้อยคุณภาพ

แนวทางแก้ไข นอกจากธุรกิจเอกชนที่จะต้องอบรมเกษตรกรผู้ร่วมโครงการแล้วส่วนราชการควรมีส่วนในการให้ความรู้แก่เกษตรกรในการผลิตเมล็ดพันธุ์ให้ได้คุณภาพดีอีกทางหนึ่งด้วย

4. ปัญหาด้านกำหนดกฎเกณฑ์ในการส่งออก เนื่องจากรัฐบาลไม่ได้กำหนดกฎเกณฑ์สำหรับการส่งออกเมล็ดพันธุ์พืชขึ้นโดยเฉพาะ ดังนั้นกฎเกณฑ์ที่ใช้อยู่จึงผูกพันอยู่กับการส่งออกเมล็ดพืช โดยกำหนดให้ผู้ส่งออกเมล็ดพืชไร่จะต้องเป็นสมาชิกของสมาคมพ่อค้าข้าวโพดและพืชพันธุ์ไทย ซึ่งโดยปกติจะทำหน้าที่ควบคุมปริมาณและราคาส่งออกของสินค้าที่เป็นเมล็ดพืช(grain) ซึ่งมีปริมาณส่งออกในแต่ละปีเป็นจำนวนมากแต่มูลค่าต่อหน่วยน้ำหนักเมื่อเทียบกับเมล็ดพันธุ์พืช (seed) นอกจากนี้ผู้ส่งออกเมล็ดพันธุ์พืชยังต้องจดทะเบียนมาตรฐานสินค้าออกกับสำนักงานมาตรฐานสินค้า ซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่จะควบคุมมาตรฐานของเมล็ดพืช(grain) ที่จะส่งออก ซึ่งมาตรฐานของเมล็ดพืชย่อมแตกต่างจากเมล็ดพันธุ์

แนวทางแก้ไข ควรมีการหารือระหว่างหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการผลิตและการส่งออกเมล็ดพันธุ์พืช ได้แก่ กรมวิชาการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร กรมการค้าต่างประเทศ สำนักงานมาตรฐานสินค้า กรมศุลกากร สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สมาคมพ่อค้าข้าวโพดและพืชพันธุ์ไทย และบริษัทผู้ผลิตและส่งออกเมล็ดพันธุ์พืช ในอันที่จะกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่จะเอื้ออำนวยต่อการผลิตและส่งออกเมล็ดพันธุ์พืช เพื่อให้อุตสาหกรรมการผลิตเมล็ดพันธุ์พืชได้พัฒนาก้าวหน้าขึ้น อันจะเป็นผลดีต่อเศรษฐกิจส่วนรวมของประเทศ และสอดคล้องกับนโยบายพัฒนาการส่งออกของประเทศไทยต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- Setboonsarng, Suthad., Sarun Wattanutchariya and Banlu Puthigon. ๑๘๘. Structure, Conduct and Performance of the Seed Industry in Thailand A Research Report prepared for The Development Research Institute (IVO), Tilburg University, The Netherlands. Thailand Development research Institute., Bangkok.
- Wattanutchariya, Sarun. 1988 Economic Analysis of Corn Seed Production in Thailand. Bangkok : A Paper Presented at The 1๑th Thai National Corn and Sorghum Reporting Sission Held at Wang Tai Hotel, Surat Thani July 12-15,1988.
- กองควบคุมพืชและวัสดุการเกษตร กรมวิชาการเกษตร สถิติการนำเข้าส่งออกซึ่งพืชควบคุมเพื่อค้า พ.ศ.2528-2530. กรุงเทพมหานคร.
- ศรัณย์ วรธนัจฉริยา 2531 "ธุรกิจการตลาดเมล็ดพันธุ์ในประเทศไทย" แนวทางการพัฒนาการผลิตเมล็ดพันธุ์พืช กองขยายพันธุ์พืช กรมส่งเสริมการเกษตร